

PRIKAZI STRANIH KNJIGA I ČASOPISA

»AKO DOĐE DO RATA«*

U početku brošure se govori o tome da Švedska teži da održi prijateljske odnose sa svim državama. To potvrđuje i činjenica da Švedska već 140 godina živi u miru. Ali se isto tako ističe da su državne vlasti i švedski narod, kao što su nepokolebljivi u težnjama za mir, tako isto odlučni i da se brane. Ako se ugroze njihova sloboda i samostalnost, suprotstaviće se napadu sa oružjem u ruci. Ističe se da će se njihove kopnene, pomorske i vazduhoplovne snage suprotstaviti neprijatelju na granicama ili na bilo kom mestu gde on započne napad. A u naseljenim mestima su kućna odbrana i civilna zaštita spremni.

Savremeni rat je okrutan i totalan. Napadač će nastojati svim sredstvima da u što kraće vreme slomi otpor. Invazija preko granica, iskrcavanje na obalama, vazdušni desanti u unutrašnjosti zemlje — sve bi to imalo za cilj da slomi vojnu odbranu. Vazdušni napadi ili napadi dalekometnim oružjima imaju za cilj da izbace društvo iz ravnoteže. Paljenje naselja, bombardovanje industrije i puteva, širenje raznih glasina i destruktivna propaganda, sve bi to bilo u cilju stvaranja zabune i demoralizacije.

I zato ceo narod, ističe se, mora biti spreman da putem ličnog doprinosa i žrtvovanja učestvuje u odbrani zemlje. Rat zahteva da svaki građanin — muškarac ili žena — doprinese što je najviše moguće vojnim snagama, civilnoj odbrani, ratnoj proizvodnji, snabdevanju stanovništva, u kući ili na bilo koji drugi način.

Švedski muževi i žene se pozivaju da u slučaju rata postupaju prema uputstvima ove brošure — priručnika.

Makoliko napad bio oštar, makoliko teško bilo za svakoga, narod se mora čeliti i spremati za ratne teškoće i iskušenja. Jer, radi se o nečem višem nego

što su dom ili kuća, višem od života ili sreće pojedinca. Radi se o slobodi, o budućnosti, o opstanku čitave švedske zajednice.

U časovima rata, kaže se u priručniku — ljudi se više nego inače moraju ispomagati svako na svom mestu i prema svojim mogućnostima. Moraju se mirno i razumno prihvatiti velike promene u životu: nedostatak robe, racioniranje, evakuacija, opšta vojna služba itd. Narod u ratu ne može da živi na isti način kao i u miru.

»Nikada se ne predajemo« — to je akciona parola priručnika. Pa se u vezi s tim ukazuje da će svaka vest o prestanku otpora biti lažna. Otpor će biti stalan i u svim situacijama. »To zavisi od Tebe. Veruj u Tvoju zemlju, veruj u Tvoju i Tvog naroda odbranenu volju i snagu. Budi lojalan prema svojoj zemlji i vrši svoju dužnost u svim situacijama« — upozorava se svaki građanin zemlje. I preporučuje mu se:

— da sačuva svoj mir, prisebnost i odlučnost;

— da postupa onako kako misli da je najbolje u kritičnom položaju;

— da pomaže vlastima i ima poverenje u njihove savete i uputstva;

— da se bori odlučno jer, »Švedska je odlučila da se brani, može da se brani i braniće se«.

Pošto je ukazano na način upravljanja zemljom, na rad organa vlasti u slučaju rata itd., u brošuri je istaknuto da je u okviru privrednih mogućnosti učinjeno sve što je moguće da bi se već u vreme mira planirala odbrana zemlje. U vojsci i civilnoj odbrani vrši se školovanje za ratne zadatke i dužnosti zaštite. Oružje, municija i naoružanje spremaju se u slagališta. Utvrđenja i skloništa ukopavaju se u brda. Putem dobro pripremljenog sistema mobilizacije narod je spreman da se brzo mobilizuje za odbranu slobode zemlje.

* Ovu brošuru izdala je Uprava za civilnu odbranu Švedske.

U kritičnoj situaciji proglašava se pripremno stanje. To znači da se vojne snage države, civilna odbrana i snabdevanje mobilišu u onoj meri u kojoj to zahteva situacija. Istovremeno stupaju na snagu različiti zakoni koji omogućavaju brzo i odlučno postupanje u slučaju rata. Pripravno stanje objavljuje se po pravilu putem novina, radija ili uzbune za pripremno stanje. Nalog o mobilizaciji dolazi putem pisma, radija ili uzbune za pripremno stanje. Zatim se u priručniku objašnjava šta je uzbuna za pripremno stanje, pa se kaže da se zemlja, u slučaju neposredne ratne opasnosti, može spremati za rat putem signala za uzbunu za pripremno stanje. Signali koji se u priručniku pobliže opisuju znače:

— da se uvodi pripremno stanje i da je odmah na snazi;

— da se svi oni koji imaju ratni raspored u vojnim snagama ili civilnoj zaštiti moraju odmah uputiti bez zadržavanja u mesta prema rasporedu;

— da se vozila, konji i psi koji su već u vreme mira odabrani za potrebe vojske ili civilne odbrane predaju, što je najbrže moguće, na mesta određena uputstvima o selektiranju.

Pripremno stanje, i još više uzbuna za pripremno stanje, sadrži samo po sebi upozorenje i za one koji ostaju kod kuće. U priručniku se ukazuje sasvim određeno i na njihove zadatke.

Ako se daje uzbuna za pripremno stanje oni se upozoravaju na ove važne stvari:

»Upali radio — tim putem davaće se obaveštenja svakog sata u toku celog dana. Jedno od tih obaveštenja može se odnositi upravo na Tebe.

Zamračni stan — misli na to da se jedna jedina lampa može kilometrima videti u mraku i tako pokazivati put neprijatelju.

Telefoniraj jedino u krajnjoj nuždi.

Ne čini ništa brzopleto, ne napuštaj grad osim po upozorenju — sačuvaj svoj mir«.

U ovom delu priručnika su objašnjeni signali koji važe za razne situacije kao, naprimer: uzbuna za pripremno stanje — rat ili preteća ratna opasnost, vazдушna uzbuna — neposredna, opasnost od vazdušnog napada, opasnost je prošla, a to znači vraćanje na redovnu dužnost itd.

U priručniku se dalje, govori o tome da, kada rat počne, radi se o životu, svaki život je dragocen za zemlju i niko ne-

ma prava da ga baca uzalud. U vezi s tim ukazuje se na opasnost iz vazduha i na to kako joj se treba suprotstavljati.

Napad iz vazduha je možda prvi dođir koji će se imati sa ratom. Gusto naseljeni gradovi su naročito izloženi. Napad se može izvesti razornim ili zapaljivim bombama, atomskim bombama, bojnim otrovima ili drugim sredstvima. Kako se zaštititi? Neprijatelj se može samo radovati ako se postupa naslepo. Mogućnosti za zaštitu su mnogo veće ako čovek zna kako da se pomogne. Kada se čuje vazдушna uzbuna onda, bez obzira na to gde se čovek nalazi — na radu, u kući ili na slobodnom prostoru — treba da potraži najbliže sklonište. Ako ga nema u blizini, potražiti najbliži podrum ili prizemni stan. U podrumu treba leći ispružen uz spoljni, a u prizemnom stanu uz unutarnji zid ali ne nasuprot prozoru. Podvući se ako je moguće pod sto ili sličan zaklon. Dalje se govori o tome šta treba raditi pre nego što se potraži zaklon, a to je:

— zatvoriti prozore i vrata, ali ostaviti spoljna vrata nezaključana — vatrogascima može biti potrebno da uđu;

— ugasiati vatru;

— isključiti struju;

— zatvoriti glavnu slavinu za gas;

— poneti sobom svoju gasmasku, terenske cipele, nešto za jelo i piće, novac, ličnu kartu i kartu za racioniranje.

Sve to treba da je već ranije pripremljeno na pristupačnom mestu.

A kada se dođe u sklonište, treba biti miran i vladati sobom, ravnati se po uputstvima sklonišne straže, umirivati uzbuđene, pomagati starcima i deci i ne napuštati sklonište bez dozvole.

I dalje, ako vazdušni napad iznenadi bez unapred date uzbune, onda se još u većoj meri mora delovati brzo i razborito. Ako se čovek nalazi napolju, na slobodnom prostoru, treba da potraži zaklon u neposrednoj blizini, da se što pre ispruži uz najbliži zid, u jarak ili sl. i da sakrije lice rukama. Čim se uzmogne, treba potražiti zaklon u kući. Ako se pak nalazi u zgradi, mora da potraži zaklon u podrumu. Ali da to učini brzo. Ako ga iznenadi atomska bomba, onda je nužna najveća brzina. Tada se ne radi o minutima ili sekundima. Trenutno se treba zakloniti. Zasljepljujući sjaj je prvi znak eksplozije. Pritom se ukazuje da treba misliti na dve stvari:

— pre svega treba zaštititi lice — ono je pored ruku najnezaštićeniji deo tela;

— leći nepomično najmanje nekoliko minuta — sve dok je radioaktivno zračenje opasno.

Pošto je istaknuto da ne postoji sigurnost da će agresor poštovati međunarodnu zabranu upotrebe bojnih otrova i bakterija, u brošuri se ukazuje na značaj zaštite od njih.

Bojni otrovi mogu da se izbacuju i šire iz aviona. Radioaktivne padavine se mogu širiti sa vodenom masom ako atomska bomba eksplodira pod vodom. Bojni otrovi i radioaktivne padavine mogu izgledati kao »kiša« ili »magla«. Ako je čovek izložen tome, treba: staviti gasmasku, potražiti odmah zaštitu u kući ili pod krovom; zakloniti lice i ruke odećom, pokrili se nekom krpom ili delom odeće. Uz to još: svući spoljnu odeću i cipele pre nego što se uđe u kuću. U kući treba ostati dok se ne dobije drugo naređenje. Odmah treba oprati one delove tela za koje se zna ili sumnja da su bili izloženi »kiši«. Jelo i piće koje je stajalo nezaštićeno ne dirati. Za slučaj primene bakterija daje se nekoliko opštih saveta u pogledu čistoće i higijene: pranje ruku pre svakog obroka, kuvanje vode za piće itd.

Neprijateljska avijacija i dalekometno oružje biće upotrebljeni, pored vojnih ciljeva, i protiv onih mesta gde se može naneti najveća šteta, dakle, protiv velikih gradova, industriskih mesta, lučkih područja i sl. Osnovni je cilj da se izbegnu ljudske žrtve što je moguće više. Civilne osobe koje su najizloženije i najosećljivije na iskušenja rata kao, naprimer, deca, starci i bolesnici, moraju se premestiti na zaštićenija mesta. To se vrši putem evakuacije. Time se istovremeno stvaraju bolje mogućnosti za one koji ostaju na radu, bolnice i skloništa ostaju manje preopterećeni, rad na raščišćavanju je lakši, grad postaje manje ranjiv.

Obveznici civilne odbrane i svi zaposleni na takvim poslovima i u takvim preduzećima koja imaju značaj za odbranu, snabdevanje naroda i ratnu proizvodnju, moraju ostati na svojim mestima. Njihovi zadaci su od bitnog značaja za totalnu odbranu. Mehanizam zajednice ne sme se zaustaviti. U vezi sa svim ovim ukazuje se na značaj i način sprovođenja evakuacije. Pri tome se ističe da dobro sprovedena evakuacija

zahteva veliku organizaciju i iznose se podaci o tome da se u Švedskoj već više od 100.000 muškaraca i žena školuje u civilnoj zaštiti za potrebe evakuacije i društvenu službu. Da bi se olakšala evakuacija, vlasti su ostavile mogućnost za takozvano samoorganizovano evakuisanje.

Svakom građaninu je objašnjeno da ima pravo da pošalje van grada onu rodbinu koja ne mora ostati u njemu. »Možda imaš prijatelje ili rodbinu u unutrašnjosti sa kojima se možeš dogovoriti o takvom smeštaju — kaže se u priručniku — ili možda imaš kolibu za letovanje ili vilu koja se može adaptirati. Nemoj, međutim, birati takva mesta gde ima značajne industrije, niti mesta na obali ili u blizini granice. Tada bi tvoji mogli doći od zla na gore. Takođe moraš računati da zgrada za koju smatraš da je prikladna može biti rezervisana za potrebe odbrane. Tamo ne možeš preseliti svoju porodicu. Napravi plan pravovremeno, najbolje odmah čim pročitaš ovu brošuru. Imaj u vidu: ako se odlučiš da sam organizuješ preseljenje, izvrši to pre nego što započne evakuacija koju organizuju vlasti. U protivnom nećeš dobiti nikakvo mesto u vozu, autobusima ili na brodovima. Ova sredstva upotrebljavaće se za evakuacione transporte u mesta koja određuju vlasti«.

Evakuacija koju organizuju vlasti planirana je u miru i to u oko 100 mesta u zemlji. Pri tome vlada određuje: kada će se izvršiti evakuacija, koja će se područja evakuisati, koje grupe stanovništva će se evakuisati itd.

Odluka o evakuaciji saopštava se putem novina, radija, oglasa ili automobila sa zvučnicima. Rukovodioci kućne zaštite i šefovi blokova daju uputstva i objašnjenja koja su potrebna svakom pojedincu. U prvom redu evakuišu se: deca ispod 15 godina, osobe iznad 65 godina, trudne žene, bolesnici i invalidi. Mala deca moraju, u načelu, da budu u pratnji majke. Ako majka ima ratni raspored u civilnoj odbrani ili vojnim snagama, ili radi u nekom preduzeću važnom za ratnu proizvodnju ili snabdevanje, pa prema tome mora ostati, dete može da prati neko od rodbine ili neka poznanica. Ako se to ne može urediti, osoblje civilne odbrane je dužno da preuzme brigu oko deteta. Slično je i sa evakuacijom staraca i iznemoglih. Za školsku decu se kaže da mogu da budu u pratnji nekog člana porodice, rodbine, ili znanca

koji se takođe evakuirše ili, pak, da putuju sa učiteljem ili školskim drugovima.

Pod izvesnim okolnostima — kaže se — možda će se ubrzati evakuacija naročito ugroženih delova grada. Tada se naređuje brza evakuacija. Oni koji će se evakuirati povlače se u tom slučaju odmah u okolinu grada. Otuda se prebacuju dalje čim se pruži pogodna prilika.

Neplanska evakuacija i bežanje dovode do nepotrebnih žrtava. Veliki broj izbeglica dovodi do blokiranja puteva, onemogućuje kretanje trupa i transport životnih namirnica i ratnog materijala. Radi toga se svakom pojedincu ukazuje da je njegova dužnost da umiruje uznemirene i sprečava paniku, da pazi na uputstva vlasti jer to obezbeđuje najveću mogućnu sigurnost. Treba pomoći na mestu smeštaja u raznim poslovima, jer... »Rad umanjuje brigu i nemir. Oni koji se ne mogu zbrinuti sami, dobiće pomoć za izdržavanje i negu«.

Građani Švedske se uče da moraju biti budni u odnosu na rad špijuna, sabotera i neprijateljsku propagandu kako u ratu tako i u miru. Pri tome se ukazuje da već u miru pokušavaju špijuni da saznaju što više o odbrani, industriji, komunikacijama itd. i da na taj način oni pripremaju oštećenja ili uništenja putem sabotaže. Treba računati s tim da će neprijatelj pokušati još više da špijunira za vreme ratnog stanja.

Švedski kazneni zakoni predviđaju vrlo stroge kazne već u miru za one koji odaju podatke koji mogu štetiti odbrani zemlje ili snabdevanju stanovništva. Ali obaveze građanina Švedske nisu diktirane samo kaznenim zakonima. Njima se ukazuje na to da samo jedna jedina nemarna reč može biti od nepopravljive štete; jedan razgovor sa strancem može dati neprijatelju upravo one podatke koje on traži. Špijuni postavljaju zagonetna pitanja. I zato se u vezi sa ovim ističe da: ne treba govoriti o onom što može biti od interesa za neprijatelja. »Radije govori premalo nego previše«. Treba čutati o onome što se misli ili zna da se treba čuvati kao tajna i to čak pred svojim najbližim, prijateljima i poznicima. I dalje, ne treba diskutovati o odbrani ili svom poslu sa onima kojih se to ne tiče. Ono što pojedinac radi u odbrani — civilnoj ili vojnoj — tiče se samo njega i nikog drugog. Treba se čuvati neprijateljskih saradnika, učiti se iz novinskih izveštaja o slučajevima špijunaže. I onaj

na koga se najmanje sumnja može biti izdajnik svog sopstvenog naroda. U priručniku se svaki pojedinac upozorava na to da svog šefa ili policiju treba da obavesti ako ima osnova za sumnju u špijunsku ili sabotersku delatnost nekoga. To je — kako se ističe — njihova građanska dužnost.

Neprijatelj će svojom propagandom nastojati da slomi otpornu snagu naroda i radiće svim sredstvima koja se mogu zamisliti. Treba razlikovati propagandu i glasine od istine. Ono što je lažno teško je i u miru, a u ratu će biti još teže razlikovati od istinitog. Ali švedske vlasti, štampa i radio učiniće sve da u tome pomognu narodu. No, svaki pojedinac mora se osloniti na svoj vlastiti razum. On mora imati na umu pravila koja su data u priručniku. A u njima se ističe da treba čitati svoje novine, čuvati se lažnih primeraka novina, slušati redovne vesti i saopštenja švedskog radija, da ne treba verovati neprijateljskom radiju — on će emitovati na švedskom jeziku i na švedskim talasnim dužinama, i da treba kontrolisati emisije putem slušanja švedskih stanica na drugim talasima. Uz to se ukazuje da sa onima koji izmišljaju glasine i brbljivcima treba govoriti razborito i ne širiti nikakve glasine, jer jedna glasina može za neverovatno kratko vreme stvoriti nered i paniku. I, ponavlja se, »svako saopštenje da će se prestati sa otporom lažno je. Otpor će se pružati stalno i u svim situacijama«.

U priručniku se ističe da će se svaki prede Švedske braniti svim silama i svim dopuštenim sredstvima i da je pri tome od značaja doprinos svakog građanina.

Za one civile koji nisu dobili nikakve zadatke, u situaciji kad se vode borbe za zemljište u njihovom kraju, ukazano je da treba da:

- podržavaju vojne snage i civilnu odbranu do krajnjih mogućnosti;

- ne napuštaju svoje mesto pre nego što dobiju naređenje od vlasti — i da se čuvaju lažnih saopštenja;

- sakriju ili unište karte, oružje, radioaparate, benzin i sve drugo što smatraju da može koristiti neprijatelju;

- odvezu ili onesposobe sva transportna sredstva koja neprijatelj može upotrebljavati — čak bicikle i čamce;

- izbegavaju glavne prolaze i sprečavaju skupljanje ljudi, jer neprijatelj rado napada takve ciljeve. Ako se, pak, kraj u kome stanuju mora predati neprijatelju, čak i tada mogu mnogo učiniti za

svoj narod i svoju zemlju. Ukazuje se da ima i drugih »oružja« osim oružja, odnosno da se napadaču može suprotstaviti i uporan pasivni otpor, da se može izbeći svaki neposredan dodir sa neprijateljem i njegovim saradnicima. Neprijatelju se ne smeju davati informacije o odbrani ili drugim pitanjima od značaja za bezbednost zemlje, jer je to izdaja domovine. I na kraju: postupati prema uputstvima i naređenjima koja daje zakonita vlada Švedske putem radija ili na drugi način, i sačuvati svoj mir i dejstvovati tek posle mirnog razmišljanja. Sa razboritošću i pribranošću može se mnogo učiniti.

Priručnik upoznaje švedske građane sa nekim osnovnim pravilima iz oblasti Međunarodnog ratnog prava kojima je je cilj da se ublaže posledice rata i okupacije. Ova pravila obavezuju i one koji napadaju i one koji se brane pod uslovom da ih se obe strane pridržavaju. Ta pravila kažu:

— zabranjeno je uzimanje talaca i grupno kažnjavanje zbog dela koja izvrše pojedinci za koja se stanovništvo u celini ne može smatrati odgovornim;

— niko nije dužan služiti u naoružanim jedinicama ili poluvojnim organizacijama neprijatelja;

— svaki građanin ima pravo da se kao civil oružjem suprotstavi neprijatelju, ako se bori pod odgovornim rukovodstvom, ako nosi jasne oznake na svom odelu, ako nosi oružje otvoreno i ako se striktno pridržava ratnih zakona.

Priručnik, isto tako, ukazuje građanima Švedske na to da je odavno prošlo vreme kada se rat vodio samo sa vojnicima na frontu. Rat u današnje dane tangira sve i odbrana zahteva zajednički doprinos svih. Jedan mali narod kao što je švedski mora u borbi protiv snažnijeg neprijatelja izvući svaki delić snage za odbranu i mobilisati svakog muškarca i ženu sposobnu za rad. S tim u vezi određeni su zadaci, rad i postupci vojnih obveznika, pripadnika civilne odbrane, muškaraca i žena.¹⁾

¹⁾Obveznici za vojnu službu su svi muškarci od 19 do 47 g. Obveznici za civilnu odbranu su svi muškarci i žene od 16 do 65 g. U slučaju rata ili pripremnog stanja, zbog obezbeđenja radne snage za vojnu proizvodnju i snabdevanje naroda, može se uvesti obavezna služba. Žene će se uveliko upotrebljavati u ratnoj industriji i snabdevanju naroda da bi nadomestile muškarce koji odlaze u vojsku.

Vojnim obveznicima sa ratnim rasporedom preporučuje se da kontrolišu da li znaju kuda će se uputiti. Naređenje o ratnom rasporedu treba čuvati u vojnoj knjižici. Oni se upozoravaju da po prijemu poziva i pre nego što napuste svoj stan misle na sledeće:

— da obuju terenske cipele i odelo, da uzmu hranu za put, ponesu vojnu knjižicu, naređenje o ratnom rasporedu, platnu knjižicu itd. Najbitnije za njih je da se odmah upute u određeno mesto — vozom, brodom, autobusom, biciklom, pešice, na skijama — bilo kako.

— ako ih oštećenja ili neprijateljske trupe spreče da stignu do svoje jedinice, prijavljuju se najbližem vojnom informacionom centru ili jedinici, rukovodiocu lokalne odbrane ili policije u mestu i ovi će im pomoći da pravilno postupe.

Oni vojni obveznici koji nisu dobili ratni raspored ostaju do daljeg u svom mestu. U očekivanju drugih naređenja njima se ukazuje da moraju do daljnjeg u potpunosti davati svoj doprinos odbrani mesta u kome stanuju ili rade. U tom slučaju oni:

— učestvuju aktivno u civilnoj odbrani i kućnoj zaštiti;

— čine sve što mogu da učvrste lokalnu odbranu.

Civilna odbrana ima između ostalog za zadatak da štiti ljude i imovinu prilikom neprijateljskih vazdušnih napada — putem borbe protiv požara, spasavanja zatrpanih ljudi, brige oko ranjenih, bombardovanih i beskućnika, raščišćavanja ulica i puteva kao i da sprovodi evakuaciju.

Muškarci i žene koji su već u doba mira upisani u civilnu odbranu dobili su ratni raspored. Jednako je, naime, važno i za civilnu odbranu kao i za vojne snage da mogu brzo mobilisati svoj personal.

Svakom obvezniku koji ima ratni raspored u civilnoj odbrani preporučuje se da pre odlaska obaveže svoju porodicu da sluša saopštenja civilne odbrane preko radija i da beleži sve što se tiče obveznika i nje same.

Pri promeni stana moraju svi oni koji imaju ratni raspored u civilnoj odbrani izvestiti o tome šefa civilne odbrane. Kad dobiju poziv treba da obuku odelo prikladno za godišnje doba i vršenje službe. Opremu dobijaju na mestu prijavljivanja.

Ako grad ili mesto u kome se građani slučajno zateknu bude oštećeno usled

ratnih operacija, oni moraju učestvovati u civilnoj odbrani. U tom slučaju ne igra nikakvu ulogu to da li imaju ratni raspored u civilnoj odbrani ili ne. Obavezni su da rade prema naređenjima koja dobijaju. To je sasvim razumljivo jer se radi »o Tvojim kući, Tvom rodnom kraju o Tvojim ili o zemljacima«, — kako se u priručniku kaže.

Kao jedna od mera predviđeno je da rukovodilac kućne zaštite u pripremnom stanju odabira ona lica koja će odgovarati za razne zadatke u kućnoj zaštiti. Ta lica su obavezna izvršavati uputstva koja daje rukovodilac kućne zaštite.

U vezi sa svim ovim kao važan zadatak se postavlja da još u miru treba izvršiti sve pripreme za ratne zadatke. U tom cilju u Švedskoj je organizovano dobrovoljno školovanje.²⁾

Uputstva koja su data u ovom priručniku važe, naravno, i za žene i za muškarce. Žene, kako se ističe, mogu dati važan doprinos zajedničkim odbranbenim

²⁾ Za dobrovoljno školovanje postoji niz organizacija: Centralni savez za školovanje komandnog osoblja (CFB), Dobrovoljna automobilska organizacija (FAK), Dobrovoljna organizacija za motociklizam (FMCK), Dobrovoljna radio-organizacija (FRO), Švedski klub za odgoj pasa (SBK), Crveni krst (SRK), Savez za civilnu odbranu (SCV).

naporima zemlje. S obzirom na to da su muškarci, sposobni za oružje, u prvom redu potrebni vojnim snagama, žene ih mogu zameniti u snabdevanju stanovništva, ratnoj industriji i civilnoj odbrani ili u brojnim poslovima unutar vojnih snaga.

One žene koje su izučile nešto ili se uopšte smatraju pogodnim za neki zadatak po pitanju snabdevanja stanovništva ili u ratnoj industriji, moraju se već sada javiti okružnim vlastima. One žene koje ne budu uzete u obzir za poslove oko snabdevanja ili za rad u ratnoj industriji, mogu se u miru osposobljavati u okviru rada dobrovoljnih organizacija za totalnu odbranu. One mogu raditi u službi snabdevanja, ekspedicije, službi veze, službi vojnog rukovođenja, vazdušnoj odbrani, u bolničkoj službi, službi evakuacije itd.

Ova brošura, upućena svakom švedskom domu, namenjena je da pomogne u slučaju rata ili ratne opasnosti. Ona treba da bude priručnik gde svako može naći ono što mu je potrebno ako bi došlo do rata. Švedskom građaninu se preporučuje da je, sam ili zajedno sa svojom porodicom, čita pažljivo, da je čuva u ladicu svog pisačkog stola ili tamo gde drži svoj ratni raspored i vojnu knjižicu, da je vadi otuda povremeno da bi osvežio svoje znanje tako da bude spreman »ako do rata dođe«.

M. Nik.

Potpukovnik Enco Fazanoti

UPOTREBA VATRE U PLANINI

U početku pisac ističe da će se u članuku¹⁾ uglavnom razmatrati vatra iz konvencionalnog oružja, pošto će ona, po njegovom mišljenju, na planinskom zemljištu i ubuduće imati prvenstven značaj. Zatim iznosi poznate činjenice o uticaju planinskog zemljišta na izvođenje borbenih dejstava. Pri tome ukazuje na ograničene mogućnosti manevra vatrom i ističe potrebu za ekonomisanjem snaga, s obzirom na teškoće pri popuni gubitaka kod ljudstva izvežbanog za dejstvo na planinskom zemljištu.

Pošto je izneo opšte karakteristike izvođenja borbenih dejstava u planini, pisac zaključuje da planinski predeli obično predstavljaju jedan ili više pomoćnih pravaca — oteka u odnosu na glavna dejstva koja se izvode u ravnici ili na brdskom zemljištu. Besumnje je da se planinski predeli ne smeju zanemariti, no njihova važnost zavisi od sklopa i konfiguracije zemljišta.

Mogućnost dejstva vatrenih sredstava na planinskom zemljištu. — U planini je vrlo teško ostvariti masovnu art. vatru »po zonama«, jer to zahteva grupisanje velikog broja cevi, veliki utrošak municije, dok je snabdevanje njome otežano. S obzirom na to da svako vatreno sredstvo na planinskom zemljištu ima svoje

¹⁾ L'impiego del fuoco in montagna, Ten. Col. a. Enzo Fasanotti, *Rivista militare*, Italija, februar, 1959.

dobre i loše strane, potrebno je zadržati se malo na karakteristikama upotrebe najvažnijih vatrenih sredstava na planinskom zemljištu, kako bi se, u okviru vatreneog sistema, shvatio najracionalniji način njihovog korišćenja za podršku borbenih dejstava.

Srednji i teški pešadiski minobacači imaju na planinskom zemljištu veoma veliku primenu. Njihova upotreba može i mora da upotpuni dejstvo brdske artiljerije. Međutim, zadaci namenjeni pešadiskim minobacačima razlikuju se, kao što je poznato, od onih koje izvršava brdska artiljerija.

Teški artiljerijski minobacači imaju sve pozitivne strane pešadiskih minobacača; osim toga, zbog boljih tehničkih mogućnosti i usavršenosti nišanskih sprava, precizniji su i uspešnije se upotrebljavaju masovno. Njihova formacija, organizacija osmatranja i veze, kao i lakše uključivanje u organizaciju vatre — predstavljaju pozitivne elemente koji u pojedinim slučajevima omogućuju dopunjavanje vatre brdske artiljerije. Najzad, jače razorno dejstvo zrna umanjuje nepreciznost minobacača, a pošto imaju veći domet od pešadiskih minobacača, mogu se lakše upotrebiti i otvarati vatru iz raznih pravaca.

Laka brdska artiljerija raspolaže oruđima sa ubacnim putanjama koja gađaju sa gornjom grupom uglova. Kako ova artiljerija može biti motorizovana, na konjsku vuču, tovarna, a može se prevoziti i specijalnim vozilima, to joj ovi razni sistemi transportovanja omogućuju da pojedina oruđa zauzmu VP u rejonima iz kojih mogu najlakše gađati određene ciljeve. Preciznost oruđa omogućuje neutralisanje pojedinih ciljeva i manjim brojem zrna, što je neobično važno s obzirom na teškoće u snabdevanju municijom.

Samo planinsko zemljište utiče na dejstvo lake brdske artiljerije utoliko što:

— otežava njen raspored i zauzimanje borbenog poretka i što joj stvara veliki broj mrtvih uglova;

— ponekad primorava naročito njene prednje delove da posedaju VP na grebenima, kojima pokatkad i treba dati prednost zbog činjenice da ih neprijateljska vatra teže pogađa;

— u izuzetnim slučajevima nameće potrebu da se baterija raspoređuje na VP po odeljenjima;

— načelno ne dozvoljava manevar vatrom iz jedne doline u drugu.

Artiljerija srednjeg kalibra, kao i teška, upotrebljava se u planini kao ojačanje organske artiljerije planinskih brigada ili centralizovano kod AK, i raspoređuje u blizini komunikacija radi lakšeg snabdevanja velikim količinama municije koja joj je potrebna da bi mogla ostvariti manevar vatrom. Potrebno je da srednju artiljeriju koja podržava pl. brigade sačinjavaju teške poljske haubice koje imaju mogućnosti za manevar vatrom po frontu i dubini. Preporučljivo je da se u većini slučajeva kod AK zadrži veći deo artiljerije srednjeg kalibra, u cilju da se:

— brigade ne optereće velikom masom artiljerije, ukoliko to nije baš neophodno;

— brdska artiljerija oslobodi zadatka za dejstvo na većim odstojanjima po dubini;

— postigne čvrsta povezanost između vatre lake artiljerije i vatrenih sredstava veće efikasnosti (naročito automatskih).

Upotreba *avijacije* u planinama je otežana, kako za izviđanje, tako i u pogledu neposredne podrške trupa u borbi. Zbog velike ispresecanosti zemljišta, pojedini predeli su u senci te se aerofotomirci ne mogu čitati. Direktna aviopodrška u borbi otežana je zbog konfiguracije zemljišta. Nagle meteorološke promene i uslovi vidljivosti ponekad onemogućuju dejstvo avijacije. Zbog toga se njeno dejstvo ne može planirati na duže vreme, sem leti kada je vreme ustaljenije.

Taktičko atomsko oružje ima u planini manje dejstvo no u ravnici. Ovo nameće da se u svakom konkretnom slučaju brižljivo analizira rentabilnost ciljeva u vezi sa zemljištem, što može dovesti do toga da se ono uopšte i ne upotrebi. Pravilna i rentabilna upotreba atomskog oružja sastoji se u tome da se upotrebi kao sredstvo za zaprečavanje, naročito taktičkih pravaca, odnosno pravaca snabdevanja. Napadač, podržan, atomskim sredstvima, nastojaće da izbegne planinsko zemljište pri nanošenju glavnog udara s obzirom na to da su atomska sredstva pogodnija za branioca no za napadača, koji se mora više koristiti pokretom.

U odbrani biće vrlo korisna veća zaprečavanja atomskim minama, u cilju da se:

— zapreče važni taktički pravci zatrpavanjem dolina masom radioaktivnog materijala;

— ispolji vrednost prepreke u okviru zadržavajućeg dejstva;

— spreči iskorišćavanje eventualnih taktičkih uspeha i dalje prodiranje u dubinu.

FORMACIJA BRDSKE ARTILJERIJE, ORGANIZACIJA SADEJSTVA I KONTROLA VATRE

Formacija brdske artiljerije je još u razmatranju, a delimično su već i doneta neka rešenja. Pri tome se vodi računa o zahtevima koje nameće prirodni ambijent i osobinama borbe na planinskom zemljištu, a naročito:

a) o mogućnostima podele jedinica čak i na odeljenja, iako će to biti izuzetno;

b) o mogućnostima stvaranja malih vatrenih jedinica (mase) i to oko jezgra koja bi sačinjavali divizion i baterije 105/14 mm.

Mora se stvoriti mogućnost:

— da se jedna baterija ojača drugom istog ili različitog kalibra, u kom bi slučaju baterisko KM dejstvovalo kao mali CUV divizion;

— upravljanja vatrom baterija ili divizion, od strane CUV divizion a kao i poljskoj artiljeriji; naročita pažnja moraće se posvetiti formaciji divizion a, kao i njegovoj obuci za podršku taktičkih dejstava planinskog bataljona;

— centralizovane upotrebe celokupne ili većeg dela organske artiljerije pod komandom k-de artiljerije brigade, odnosno da komanda art. brigade reguliše vatru po dubini onog dela artiljerije koji joj je pridat od strane k-de artiljerije AK;

c) da normalna taktička veza bude bataljon — divizion; kad neka četa dejstvuje na odvojenom pravcu ili samostalno, mora postojati mogućnost uspostavljanja taktičke veze četa — baterija; pojedinim vatenim jedinicama (divizion se uzima kao osnova) treba omogućiti da raspolazu sopstvenim osmatračnicama, koje se mogu nalaziti i van rejona posrednutih od strane planinaca;

d) da se jedinice opreme uređajima za vezu pomoću kojih se može, na raznim udaljenjima, održavati veza sa najrazličitijim vatenim grupama i elementima borbenog poretka;

e) da se divizionu da dovoljno topografskih sredstava da može samostalno dejstvovati, jer će često biti nemoguće

da komanda artiljerije brigade pošalje na pojedine otseke dovoljan broj specijalista; treba voditi računa da brigada može dejstvovati na otseku širine do 50 km, a dubine 20 ili 25 km, kao i da niže jedinice mogu samostalno dejstvovati;

f) da se službe organizuju tako da se i manjim delovima obezbedi samostalno dejstvo; ovo se naročito odnosi na prednje osmatračke delove koji moraju biti u stanju da zauzmu raspored i funkcionišu na znatnom udaljenju od CUV-a.

Sadejstvo. — Razlika pri sadejstvu artiljerija — planinci, u odnosu na artiljerija — pešadija, odnosi se na manje jedinice. Pri sadejstvu treba prvenstveno težiti da se i najmanjim jedinicama pruži vatrena podrška. Zatim, da se obezbedi brzo i pravovremeno otvaranje vatre na neprijateljske delove koji bi se uklinili između pojedinih pregrada ili iskricali iz helikoptera, u težnji da se vatenim dejstvom nadoknadi sporost intervencije rezervi u odbrani.

Potrebno je, pored ostvarenja sadejstva na nivou čete, raspolagati sa istaknutim artiljeriskim osmatračem (IAO) koji će se, po potrebi, upućivati u vodove i ovlastiti ih da mogu, na pojedinim pravcima na kojima se mogu infiltrirati neprijateljske jedinice, tražiti vatru. Oni moraju održavati stalnu vezu sa patrolama koje kontrolišu pojedine pravce da ne bi zamenili svoje delove neprijateljskim.

I konačno, pisac smatra da sadejstvo treba regulisati na nivou baterije, ostavljajući mogućnost da divizion dejstvuje kao celina. Dok je u poljskoj artiljeriji komandir baterije samo oficir za vezu kod bataljona, u planini on mora imati funkcije slične komandantu poljskog art. divizion a, mada će, suprotno od komandanta divizion a koji je uključen u kompleksnu organizaciju pripreme vatri, morati samoinicijativno upravljati vatrom na osnovu osmatranja u toku borbe. Pri sadejstvu divizion a 105/14, svaki će KB koji se nalazi kod KČ, raspolagati sa 2 istaknuta artiljeriska osmatrača za potrebe osmatranja (koje su veće nego kod poljske artiljerije usled većih zona osmatranja) i da bi bio u mogućnosti da nekoga pošalje napred sa manjim jedinicama od čete.

Za divizione 120 mm dovoljno je da pored KB, raspolazu sa 1 IAO u svakoj bateriji, koji bi se koristio, kad bude trebalo, kao oficir za vezu kod CUV-a (ba-

terije ili divizion) koji će raditi za račun njegove baterije.

U slučajevima kad se baterija mora deliti na odeljenja, jedan IAO se ovlašćuje od strane KB da rukuje vatrom i priključi jedinici sa kojom odeljenje treba da sadejstvuje.

Upravljanje vatrom. — U planini je apsolutno potrebno omogućiti upravljanje (ili kontrolu) vatrom sa KM baterije. Često će zemljište, više no taktički zahtevi, diktirati cepanje divizion. Potrebno je da se na svaki način izbegne nagomilavanje artiljerije u uvalama da se ne stvaraju rentabilni ciljevi, te prema tome baterije moraju zauzimati VP na neprohodnom zemljištu, na kome neće biti uvek lako rasporediti divizion.

Divizion, u pogledu upravljanja vatrom, funkcioniše slično poljskom. Pošto će često dejstvovati na širokom frontu, pretstavljajući komandu artiljerije jedne široke zone. Jedan CUV koji normalno funkcioniše, može upravljati vatrom raznih jedinica ojačanja. I u ovom slučaju vatra će se često otvarati na zahtev IAO koji vide neprijatelja. Normalno je, pak, da će svaki KD ili KB težiti da lično što više vidi i sazna da bi mogao sam odlučiti i da se ne bi zaveo tuđim utiscima.

Rad komande artiljerije brigade (puka) ne razlikuje se mnogo od rada komande artiljerije divizije. Najvažnije je to da će komanda artiljerije brigade češće regulisati dejstvo pridatih jedinica za otvaranje vatre po većoj dubini. U ovim slučajevima planinska brigada će morati dobiti od AK jednu bateriju specijalista, koja raspolože sredstvima za otkrivanje lokacije neprijateljske artiljerije, radi vršenja topografsko-balističke pripreme. Ovaj sastav specijalista komande art. brigade morao bi biti jači s obzirom na veličinu zona na kojima će dejstvovati.

Na nivou komande art. brigade moraće se koordinirati dejstvo svih raspoloživih artiljerijskih vatretnih sredstava, jer se teško može računati da će planinskoj brigadi biti stavljena na raspolaganje atomska podrška.

VATRENA DEJSTVA

Art. priprema se u načelu izvodi kao i u normalnim uslovima. Po strukturi i trajanju može imati više kombinacija nego na brdskom ili ravničastom zemljištu. Kada se art. priprema izvodi, onda u njoj učestvuju oruđa svih kalibara, od

najvećih do pešadiskih minobacača. Mogu se vršiti i atomski udari ukoliko kroz neprijateljski položaj vodi važan pravac nastupanja koji bi učinio rentabilnim upotrebu atomskog oružja. Ponekad će se na jednom delu fronta art. priprema izvoditi konvencionalnim oružjem, a na drugom atomskim.

Art. podrška se normalno vrši haubicama 105/14 mm, a ređe minobacačima 120 mm kod kojih je veća opasna zona. Art. podrška u planini je još više povećana sa NZV no u ravnici, jer je na ispresecanom zemljištu lakše vatrom izolovati napadnute položaje i time sprečiti povlačenje, pridolazak pojačanja i snabdevanje. Zato art. podršku i blisku NZV treba vršiti istom artiljerijom, ili bar pod istom komandom.

Protivpriprema se vrši, kad je moguće, atomskim udarima. Kod vršenja protivpripreme artiljerijskim oruđima treba mnogo više obazrivosti nego u ravnici, jer će se otkriti raspored koji se teško može menjati. Za minobacače treba predvideti po 2—3 VP da bi se na taj način izbeglo otkrivanje.

Baražne vatre (u pretpolju). — Široki frontovi i veći broj napadnih pravaca angažovaće artiljerijska oruđa i minobacače i ograničiće ovu vatra na pojedine važne pravce. Nije celishodno za ostvarenje ovih vatri angažovati veći broj oružja, jer bliska NZV ima veći značaj.

Protivminobacačko dejstvo zadržava značaj koji je oduvek i imalo u planini, centrališući se na zone od drugostepene važnosti s obzirom da će duž lakše prolaznih pravaca neprijatelj u napadu često dejstvovati atomskom vatrom, avijacijom i konvencionalnom artiljerijom. Izvršno sredstvo protivminobacačkog dejstva predstavljaju MB 120 mm, koji će češće dejstvovati po baterijama.

Podrška protivnapada se mora brižljivo pripremiti na raznim pravcima, na svim bataljonskim odbranbenim rejonima i između prvog i drugog odbranbenog položaja brigade. Ako se protivnapad vrši posle atomske eksplozije, onda podrška protivnapada treba da upotpuni njeno dejstvo. Vodeći računa da je protivnapad osnovno sredstvo odbrane, podršku protivnapada može regulisati viša komanda od one čija jedinica vrši protivnapad kako bi se za podršku iskoristila sva vatretna sredstva.

Bliska NZV je, po mišljenju pisca, najvažnija vatra kako u napadu tako i u odbrani:

— u napadu: ona je tesno povezana sa podrškom u cilju da se na kraćem otsto-
janju blokiraju napadnuti objekti i time
spreči otpustanje i pridolazak pojačanja;

— u odbrani: izvodi se po dubini, po-
čev od oko 10 km ispred pretpolja pa
do rezervnog položaja brigade — na naj-
važnijim napadnim pravcima.

U odbrani je potrebno predvideti ma-
nevar pokretom po frontu i dubini. Ova-
kvo posadanje je teško postići, jer na pla-
ninskom zemljištu obično ne postoje ro-
kadni putevi. Pored toga, bliske NZV
treba planirati duž pomoćnih pravaca i
protiv eventualnog iskrčavanja iz heli-
koptera ili aviona, u unutrašnjosti od-
branbenog oteka. Za ostvarenje NZV u
unutrašnjosti odbranbenog oteka načelno
treba angažovati artiljeriju srednjeg ka-
libra, pridatu brigadi.

Daljne NZV (iznuravanje) načelno se
izvode avijacijom, atomskim oružjem i
delom poljskom i teškom artiljerijom AK
— pre svega radi kontinuiteta dejstva u
toku noći i pod uslovima ograničene vid-
ljivosti.

Kontrabatiranje. — Veći deo ovih za-
dataka izvršavaće avijacija ili sredstva
za lansiranje većeg dometa (sa atom-
skom glavom ili bez nje) AK. Mada se
teži da se komanda art. brigade ne opte-
reti zadatkom upravljanja vatrom na ve-
ćoj dubini, često će biti nužno da joj se
da zadatak kontrabatiranja iz ovih raz-
loga:

— planinska brigada dejstvuje u zona-
ma veće dubine tako da je art. oruđa
srednjeg dometa AK ne mogu podrža-
vati;

— komanda art. brigade može najbrže
shvatiti potrebu dejstva po pojedinim de-
lovima neprijateljske artiljerije i dobro
je da raspolaže oruđima za kontrabati-
ranje;

— komanda art. brigade reguliše pro-
tivminobacačko dejstvo i blisku NZV.
Kako te vatre u planini mogu biti još
značajnije od kontrabatiranja, ako se
ovoj komandi poveri još i zadatak kon-
trabatiranja, onda bi ona raspolagala ma-
som svih oruđa bilo za protivminobacač-
ko dejstvo ili za blisku NZV.

ORGANIZACIJA OSMATRANJA I VEZE

Postoje izvesne specifičnosti kod o-
smatranja u planini o kojima treba voditi
računa, a to su:

— najviše tačke ne predstavljaju uvek
i najbolja mesta za osmatranje, jer me-
teorološki uslovi mogu to da onemoguće
za duže vreme;

— do najboljih osmatračnica treba na-
čelno ići peške, što često iziskuje mnogo
vremena;

— sa jedne osmatračnice se može o-
smatrati zona druge, pa ih zato treba
povezati ili podatke prikupljati u odgo-
varajućoj komandi;

— treba osmatrati veći deo eksplozija
zrna radi čestih meteoroloških promena i
znatnih razlika između pojedinih dolina
(naročito u pogledu vetra);

— direktno osmatranje ima veći zna-
čaj za otkrivanje ciljeva, jer pojedina
tehnička sredstva (naprimer, fototeleme-
trija i radar) nailaze na razne teškoće;

— u cilju određivanja lokacija nepri-
jateljskih vatrelih sredstava, prethodna
studija zemljišta po karti i aerofotolni-
manje igraju važnu ulogu jer neprijatelj
ima ograničen izbor VP.

Art. osmatranje bazira prvenstveno
na zemaljskom osmatranju. Treba što
više smanjiti zone koje se ne mogu osma-
trati sa zemaljskih osmatračnica, tj. koje
treba da osmatraju laki avioni i heli-
kopteri za osmatranje.

Art. osmatranje na planinskom zem-
ljištu daje podatke svim vatrehim sred-
stvima brigade i AK i predstavlja vrlo
važan i nezamenljiv izvor podataka u
borbi. Cvaka osmatračnica radi prven-
stveno za račun komande koja ju je or-
ganizovala, ali treba voditi računa da se
svaki podatak, prema svojoj važnosti, što
pre dostavi obaveštajnom oteku koman-
de art. brigade.

Matični divizion i k-da art. brigade
organizuje osmatranje u planini kao i
u ravnici. I pored toga što predstavlja
centar vatre istaknutog osmatranja, ma-
tični divizion može u planini dobiti ulogu
osmatranja ciljeva na većoj dubini i na
taj način vršiti osmatranje i za račun va-
trenih sredstava AK.

Organizacija osmatranja u planini, u
napadu, ne razlikuje se mnogo od one
na ravničastom zemljištu. Osmatračnice
se ne premeštaju tako često, jer sa poje-
dinih osmatračnica postoji mogućnost o-
smatranja i većih dubina.

Kad se napad vrši motorizovanim (o-
klopnim i mehanizovanim) jedinicama
duž prolaznih pravaca, gde se borbena
dejstva mogu odvijati većom brzinom,

treba pripremiti grupe osmatrača radi njihovog korišćenja kada se za to ukaže potreba.

U odbrani postoji mogućnost da se osmatranje na čitavom odbranbenom otseku solidno i svestrano organizuje. No neophodno je izvršiti podelu odgovornosti po zonama i dobro organizovati vezu za traženje vatre i dostavljanje podataka. Za uspostavljanje žičnih veza u planini potrebno je mnogo sredstava, dok su prekidi na njima česti zbog dejstva neprijateljske vatre i pokreta sopstvenih snaga. Žična veza je vrlo važna u odbrani i treba je uspostavljati kad god uslovi dozvoljavaju — naročito na kraćim otstojanjima.

Radioveza nailazi na široku primenu. Samo su ovde potrebni radiouređaji velike snage koji mogu raditi na ispresecanom planinskom zemljištu. Izbor radiouređaja, mesta radiostanice, kao i pravilna upotreba odgovarajuće antene vrlo su važni. Ponekad se mogu koristiti i radio-relejni uređaji. Mreže veze artiljerijske brigade moraju biti slične mrežama pešadijske divizije: jedna veza za upravljanje vatrom, jedna komandna mreža sa amplitudskom modulacijom i jedna komandna mreža sa frekventnom modulacijom. Poželjno je da veza osmatranja između osmatračnica, komande art. brigade i komandi diviziona bude nezavisna.

BRDSKA ARTILJERIJA U NAPADU

Ako se napad u planini izvodi i uz široku primenu atomskog oružja, on će teško poprimiti one karakteristike koje mu to oružje pruža u ravnici. Ovo iz razloga što:

— ne postoji mogućnost da se u širokoj zoni vrši izbor otseka proboja;

— ne postoji mogućnost menjanja pravca glavnog udara u toku borbe, jer je on (ako se želi i u planini zadržati taj termin) već određen samom konfiguracijom zemljišta;

— skoro nikada se ne može preduzeti napad koji bi bazirao samo na početnim odlučujućim rezultatima dejstva atomskog oružja, odnosno bez dobrog poznavanja neprijateljskog odbranbenog sistema; atomsko dejstvo u planini daje ma-

nje koristi no u ravnici pošto je uticaj zemljišta ovde veći tako da atomsko oružje ispoljava manji uticaj na manevar;

— u planini se ne može postaviti kao cilj napada — uništenje neprijateljskih rezervi; bolje je izabrati objekt kojim treba ovladati — pa makar se tu i ne nalazile rezerve — koji napadaču omogućuje kontrolu odgovarajućeg planinskog sistema ili jednog njegovog dela.

Iz toga proizilazi da će uloga konvencionalne artiljerije u planini biti veća no u ravnici, jer:

— dok se u ravnici upotreba atomskog oružja vrši *tamo gde se želi* i dejstvima atomske eksplozije prilagođava dejstvo konvencionalne artiljerije, dotle se na planinskom zemljištu, posle upotrebe atomskog oružja *tamo gde se moglo*, pribegava dejstvu konvencionalne artiljerije da bi se moglo produžiti sa napadom;

— na planinskom zemljištu neće se moći pristupiti iskorišćavanju učinka atomskog oružja takvom brzinom da konvencionalna artiljerija ne bi mogla pratiti taj pokret;

— na planinskom zemljištu, više no u ravnici, naići će se na veći broj statičkih odbranbenih položaja razasutih na zemljištu, koji gotovo nikad ne predstavljaju rentabilne ciljeve za atomsko oružje, a često se ne mogu tući čak ni avijacijom; da bi se ovakvi ciljevi tukli preciznom vatrom, potrebno je pribеći upotrebi konvencionalne artiljerije.

Dejstvo artiljerije u pojedinim fazama napada. — Planinskim odredima koji izvidaju i dejstvuju u pretpolju — često na znatnim otstojanjima, s ciljem da zauzmu i održe važne položaje — pridaje se konvencionalna artiljerija, a najčešće teški minobacači, koji se transportuju na tovarnim grlima i dejstvuju po odeljenjima.

U planini nije bitna samo raspoloživa količina vatre (broj cevi), sposobnost racionalnog korišćenja i sadejstva između pojedinih oruđa, već i vrednost i kvalitet dobivenih obaveštenja.

Pri vršenju napada, tamo gde budu postojali uslovi, iskorišćavanje efekta atomskih eksplozija radi brzog prodiranja treba vršiti oklopnim jedinicama. No, ovo

će se ređe događati, pošto će duž takvih, pogodnih taktičkih pravaca, branilac usmeriti gro svoje vatre, a naročito dejstvo atomskog oružja. Prodiranje duž drugih dominantnih, a teško prolaznih pravaca biće sporije. Na tim pravcima dejstvovaće taktičke grupe ili manje planinske jedinice podržane konvencionalnom artiljerijom, koja će dejstvovati decentralizovano.

Spuštanje vazdušnih desanata u cilju okruženja pojedinih delova branioca neće se moći vršiti tako lako kao u ravnici. Načelno, taktičke jedinice koje izvode takav manevar treba više ojačati konvencionalnim vatrenim sredstvima — oruđima 105/14 mm ili minobacačima 120 mm, koji su snabdeveni sa dovoljno municije.

Prilikom prodiranja planinaca duž neprohodnih grebena, potrebna vatrena podrška je ograničena. Vatrene sredstva ne prate planince, ali moraju biti u stanju da otvore vatru kada se za to ukaže potreba.

Kod planinskih jedinica se mora nalaziti bar po jedan IAO koji održava i taktičku vezu sa CUV-om (KM baterije ili CUV divizion) one artiljerijske jedinice čija su oruđa bolje razmeštena radi dejstva po odgovarajućoj prostoriji.

Neutralisanje napadnutog položaja atomskim ili konvencionalnim sredstvima otpočinje istovremeno kad i napad. Pritom se neće vršiti neutralisanje celog položaja, jer u planini postoji mogućnost da manji delovi svuda prođu, ali će se težiti da bude što manje netučenih prostora. Neutralisanje po dubini vrši se, pre svega, atomskim oružjem i avijacijom. I duž manje važnih pravaca treba očekivati da će branilac vršiti svestrana zaprečavanja, naročito duž puteva. U svakom slučaju, prodiranje duž pravaca gde postoje putevi vršiče taktičke grupe uz podršku baterija 105/14 mm.

Zbog nedostatka puteva i potrebe da se savlađuju znatne visinske razlike, pisac smatra da snabdevanje artiljerije municijom treba kroz čitav tok dejstva vršiti i vazdušnim putem. Jer, u planini nije toliko važno da planinske jedinice imaju na raspolaganju oruđa, koliko da ta oruđa raspolazu dovoljnom količinom municije. Pisac zaključuje da se podrška napada na planinskom zemljištu ne zasniva toliko na količini vatre, koliko na preciznosti gađanja i postepenom neutralisanju pojedinih važnih objekata na

pravcu napada. Artiljerija mora odgovoriti ovim zahtevima pa bilo da je centralizovana ili podeljena.

BRDSKA ARTILJERIJA U ODBRANI

Konvencionalna artiljerija u odbrani, u planini, izvršava iste zadatke kao i u prošlosti, jer ih upotreba atomskog oružja nije bitno izmenila. Može se čak tvrditi da je uloga konvencionalne artiljerije i porasla s obzirom na veću širinu i dubinu odbranbenih položaja i postojanje većih međuprostora koje treba kontrolisati vatrom.

Znatna dubina pretpolja nameće potrebu da se artiljerija, čak i samohodna i teška poljska, rasporedi na VP u pretpolju sa zadatkom da tuče neprijatelja na što većem ostojanju, s obzirom na važnost iznuravanja napadača ispred glavnog odbranbenog pojasa. Isto se tako nameće potreba da se jedinice koje vode borbu u pretpolju na pojedinim važnim pravcima podrže preciznim konvencionalnim oruđima, pošto ova borba može biti ponekad i dugotrajna.

Iznuravanje neprijatelja nastavlja se, kroz čitavu dubinu odbranbenog pojasa, vatrarna koje mogu na pojedinim linijama predstavljati pojas zaprečne vatre u kombinaciji sa dejstvom teškog oružja planinskih jedinica. Dejstvo artiljerije na pojedinim važnim pravcima ostvaruje se i pokretom, koji je na planinskom zemljištu otežan. Zbog toga i u odbrani dolazi do podele artiljerije, naročito na jače ispresecanom zemljištu.

Centralizovano komandovanje celokupnom brigadnom artiljerijom vrlo retko dolazi u obzir. Komandovanje artiljerijom, kao i njeno dejstvo, odvija se u glavnom u okviru odbranbenih reiona bataljona. Grupisanje artiljerije u planini vrši se prema zemljištu koje to i diktira. Povećava se uloga komandi divizion, koje često moraju igrati ulogu male komande artiljerije.

U-unutrašnjosti odbranbenog položaja, protiv neprijateljskih delova koji bi se infiltrirali duž pojedinih grebena ili unutar zona od drugostepene važnosti, treba otvarati iznenadnu koncentričnu vatru. Ovo zahteva da se lakoj artiljeriji određuju šire vatrene zone, da se artiljeriji srednjeg kalibra, koja je raspoređena na većoj dubini, postavljaju vatreni zadaci na tim pravcima i, eventualno, potrebu

da se neke art. jedinice rasporede na teško prolaznom zemljištu kako bi otvarale vatru sa mesta odakle se neprijatelj ne nada.

U dubini odbranbenog položaja, u regionima pogodnim za spuštavanje vazdušnih desanata, treba pripremiti precizne vatre (slične NZV da se ne bi gađale sopstvene trupe) za dejstvo protiv delova iskranih iz aviona ili helikoptera.

General **Ž. Vali**

JEDNO MIŠLJENJE O IZBORU I STVARANJU OFICIRSKOG KADRA U FRANCUSKOJ

U brojevima od decembra 1958 i januara 1959, mesečni časopis NATO-a¹⁾ objavio je dva članka francuskog generala armije Ž. Valija, u kojima je ovaj poznati francuski vojni stručnjak i komandant izneo svoja gledišta po pitanju stvaranja oficirskog kadra u francuskoj armiji.

U kratkoj napomeni redakcije izneto je da članci pretstavljaju deo studije o opštoj vojnoj politici za duži vremenski period i da su pisani pre dve godine, ali da se zaključci i danas mogu uzeti kao aktuelni ne samo za Francusku, već delimično i za neke druge armije.

U prvom članku »Oficirski kadar pred narodom« pisac ukazuje na ozbiljne nedostatke u postojećem odnosu između armije i naroda. On tvrdi, bez okolišenja, da su francuske mase nekako anemične i da se to manifestuje, pre svega, time što je omladina postala nepoverljiva, što je kod nje izražen individualizam, gubitak ravnoteže i što je podložna uticaju ekstremističkih doktrina, a kod ostalih narodnih masa, egoizmom, sumnjom i gubljenjem perspektive, a posebno nedostatkom kolektivnog duha i osećanja za opšti interes. Iz toga pisac zaključuje da se današnja situacija u Francuskoj karakteriše ozbiljnim odsustvom građanske svesti i ideala i tendencijom ka individualizmu.

Ovakva situacija bitno se odražava i na armiju, odnosno na njen oficirski ka-

Pisac dalje obrađuje dejstvo artiljerije u slučaju kad branilac upotrebljava atomsko oružje. Zatim obrazlaže potrebu da se na najvažnijim i najugroženijim pravcima ostvare masovne artiljerijske vatre, iznosi način podrške protivnapada i vatre koje se primenjuju u odbrani — dakle sve one postavke koje su već obrađene u prvom delu članka.

Z. V.

dar. Zbog niza poraza (u ratu 1940, u Indokini, bezuspešnog nastavka rata u Sev. Africi), armija je izgubila poverenje u sebe; oficiri se povlače i daju ostavke, a sami su i dalje podeljeni na »tradicionaliste« i »reformiste«, koji nisu u stanju da nađu zajednički jezik. Armiju kritikuju ljudi koji joj postavljaju nemoćne zadatke i ne shvataju njene teškoće i potrebe. Ona je isto tako izložena i međupartiskim sukobima.

Posle poraza 1940 godine narod je optužio da optužuje armiju da nije znala da pripremi (zbog prevelikog poverenja u Mažينو-liniju) i vodi rat. Prihvatajući ove optužbe, pisac dalje iznosi kako je armija, sa svoje strane, optužila narod zbog stalnog smanjivanja vojske i zbog toga što nije pokazao volju da se bori, — ovo pisac isto tako, u izvesnoj meri, prihvata. Francuska je bila podeljena na tradicionaliste (petenovce — koji su verovali fašizmu) i reformiste (koji su hteli da pobedom nad fašizmom obnove značaj i moć Francuske). Iako je došlo do pobeде reformista, Francuska je u tom pogledu i posle 1945 ostala podeljena.

Armija danas trpi zbog nedostatka dobrih kadrova. Ovaj nedostatak pisac objašnjava baš tim raskorakom između armije i naroda. On kaže da je buržoazija pre 1918 smatrala armiju svojom i da joj je sa oduševljenjem davala svoje ljude, a danas toga oduševljenja više nema. Armija pati od nedostatka »intelektualne elite« jer su svršeni maturanti i daci Politehničke škole, koji su ranije sačinjavali osnovu francuskog oficirskog kadra, danas sve malobrojniji u Akademiji u Sen-Siru. Zbog toga nema dovolj-

¹⁾ »Le corps des officier devant la Nation« et »Recrutement et formation des officiers«, par le général d'armée J. Valluy, *Revue militaire générale*, Francuska, decembar 1958 i januar 1959.

no sposobnih intelektualaca za tako važna mesta visokih komandanata i štabnih oficira. Nedostatak visoko osposobljenih kadrova izazvao je ozbiljan pad vojne misli uopšte (ni 1940, ni u Indokini, armija nije bila spremna ni organizaciono, ni u pogledu naoružanja i opreme, da odgovori posebnim uslovima borbe), a da se i ne govori o sadašnjoj malobrojnoj rezervi kadrova. »Šta bi se danas dogodilo ako bi Francuska bila uvučena u atomski sukob?« — pita se pisac.

Pošto je ovako izložio opštu vojno-političku situaciju, pisac zaključuje da treba pristupiti ozbiljnim reformama na opštem planu, zahtevajući da armija ponovo preuzme svoje mesto u Francuskoj.

Oficir je dužan da prati evoluciju nauke (atomistike, elektronike, pogonskih sredstava), sve ono što izaziva ozbiljne promene u vojnoj doktrini. »Bližimo se ratu na dugme u kome će naučnici postati »slavne vojskovođe«, a borac biti zamenjen robotom«. Ali, pošto nuklearni rat pokazuje i tendenciju da sam sebe neutrališe, moguće su i druge metode ratovanja (gerila, teritorijalan rat, psihološki rat). Poslednjih godina se razvijaju dve potpuno kontradiktorne teze o budućem ratu: jedna, koja materijalu daje prednost, a druga, koja čoveka i dalje smatra glavnim oružjem rata.

Brz razvoj nauke uopšte, a vojne posebno, sposobni su da prate samo intelektualno osposobljeni ljudi, a davno je dokazano da to treba da budu mladi ljudi — omladina. Iz toga proizilazi da su danas francuskoj armiji potrebni mladi, ali visoko obrazovani oficirski kadrovi.

Pisac zatim prelazi na izlaganje zadatka francuske armije. On smatra da armija ima tri vrste zadataka: čisto vojne (u okvirima zapadne koalicije), političko-vojne (u okvirima francuske imperije) i poluvojne — poludržavne (u okviru metropole), sa zadatkom održavanja unutrašnjeg reda i obuke naroda za rat.

Ovakvi zadaci nalažu i promene u kvalitetu i vrsti oficirskog kadra. Armiji je potrebno više naučnika i specijalizovanih inženjera. Isto tako su joj potrebni i administrativni kadrovi i službe bezbednosti radi izvršavanja zadataka koji se mešaju sa civilnim sektorom, što se može postići bilo da u armijske redove dođu civilni kadrovi, bilo da u civilne ustanove odu oficiri.

Osim toga, unutar same armije treba izvršiti duboke promene koje su već iz-

vršene i u civilnom životu. U industriji, naprimer, postoje dve kategorije inženjera: jedni, uski specijalisti, koji rade direktno u proizvodnji, i drugi, sa širim obrazovanjem i poznavanjem problema, koji upravljaju preduzećima. Takva je ista stvar i u armiji. Do ešelona borbene grupe i divizije uključno potrebni su ljudi od zanata kojima, po mišljenju pisca, ne treba veliko opšte znanje. To su oficiri koji odgovaraju uskim specijalistima u industriji. Iznad divizije potrebni su ljudi osposobljeni da komanduju složenim jedinicama, da tretiraju opšta pitanja, u vrlo različitim uslovima, a to traži široku opštu i vojnu kulturu, ali istovremeno i izvesno naučno, ekonomsko-pravno, socijalno i drugo obrazovanje. Ovde je nedovoljno samo profesionalno znanje.

Ovaj prvi članak pisac zaključuje sledećim:

— da je potrebno ostvariti čvrstu vezu između armije i naroda;

— da je potrebno podmladiti oficirski kadar i osposobiti ga da se prilagođava brzim promenama karakterističnim za današnje vreme;

— da je potrebno popuniti oficirski kadar intelektualnom »elitom«.

*

U drugom članku »Izbor i stvaranje oficirskog kadra«, pisac u prvom delu izlaže kakve su potrebe u kadrovima današnje francuske armije.

Plan razvoja armije (organizacija, obuka, naoružanje i oprema) stvara se na osnovu definicije budućeg rata, odnosno na neispitanim i nedokazanim teorijama. Armiji su potrebni vrlo različiti ljudi: mislioci, koji traže da prodru u nepoznatu budućnost, organizatori, koji obezbeđuju ostvarenje rešenja u odgovarajućim uslovima, rukovodioci — komandanti, koji ostvaruju komandovanje oružanim snagama.

To znači da oficirski kadar treba klasificirati u sledeće grupe:

a) »niži komandanti« — od komandira voda do komandanta bataljona (ovaj pojam ne treba mešati sa pojmom nižih i viših oficira) — koji u miru, u okviru određenog roda, obučavaju jedinice, a u ratu njima komanduju;

b) »viši komandanti« — od potpukovnika do divizijskog generala uključno — čija se aktivnost ostvaruje bilo da komanduju združenom jedinicom, bilo da su u vojnoj administraciji;

v) »visoki komandanti« — počevši od korpusnog generala pa naviše — čija delatnost obuhvata i komandovanje velikim združenim jedinicama, i administraciju i neposredan kontakt sa civilnim vlastima.

Pisac zatim vrši analizu kakve su karakterne osobine i kakvo obrazovanje i kvaliteti potrebni za niže, više i visoke komandante, kako ih je on klasificirao. Kod »nižeg« komandanta nedostatak obrazovanja i kulture treba da zamene osobine autoriteta, discipline, izdržljivosti duha i tela. Kod »viših« i »visokih« potrebni su vrlo brojni kvaliteti, koji se teško sjedinjuju u jednoj ličnosti. Zato on i deli tu grupu na one koji bi se razvijali više kao komandanti i one koji bi se razvijali kao štabni — administrativni oficiri.

Zaključujući ovaj deo članka, pisac konstatuje da treba imati dve vrste oficira: »niže« komandante i »više« (ovde treba računati i »visoke« koji su ustvari ishod »viših«), i da za svaku treba vršiti poseban izbor, imati posebnu obuku, i omogućiti im posebnu životnu karijeru.

U nastavku članka pisac kritikuje sadašnji sistem vojnih škola u francuskoj armiji i smatra da Sen-Sirska vojna akademija ima slab izbor, pogrešan nastavni program, da ratna i štabna škola stvaraju isključivo »štablije«.

Drugi deo članka je posvećen izvesnim predlozima radi zadovoljenja navedenih potreba armije.

Personalnu politiku, ističe pisac, treba zasnovati na sledećem:

— izmeniti socijalno poreklo oficira, sa ciljem poboljšanja kvaliteta i odnosa armija — narod;

— povećati važnost vojne kulture;
— izmeniti životnu karijeru oficira, tj. učiniti je privlačnijom za mlade ljude;
— vršiti strožu selekciju u toku karijere.

Pisac predlaže sledeće konkretne mere:

— Osnivanje Vojnog univerziteta, koji bi po rangu odgovarao civilnim univerzitetima, i koji bi se bavio proučavanjem vojne nauke, a istovremeno i njene veze sa politikom, ekonomijom, pravom, geografijom, tehnikom. On bi bio za sva tri vida oružanih snaga i dostupan svoj francuskoj omladini. Svršeni studenti postajali bi »niži« komandanti, dali bi armiji mladalački duh, daleko više nego što to danas daju podoficiri, koji su već

u godinama, a iz čijih se redova i danas dobija izvestan broj oficira.

— Podoficiri koji su proizvedeni u oficire imali bi pravo da idu do čina kapetana (ako su direktno proizvedeni), odnosno do čina potpukovnika (ako su pre proizvodstva prošli kroz oficirske škole).

— Za ostale oficire granica starosti bi trebalo da bude za kapetana 25—30 godina, a za majora 30—35 godina, što znači da bi oficiri provodili kraće vreme u nižim činovima. Ovo vreme je dovoljno da se stekne potrebno iskustvo u komandovanju. Za pukovnika bi granica starosti trebalo da bude 35—45 godina, a za generale od 40—50 godina. To znači da bi trebalo povećati broj viših oficira, i da bi 30—40% viših oficira trebalo da imaju mogućnosti da postanu generali.

— Treba bitno poboljšati materijalne uslove života za oficire.

— Selekcija kadrova treba da bude vrlo stroga. Prelaz sa kategorije »nižih« u »više«, odnosno »visoke« komandante treba da bude u znaku ispitivanja i pokazivanja svih potrebnih kvaliteta za višu kategoriju.

Tu ulogu treba da ostvare škole i to:

Ratna škola — za prelaz iz »nižeg« u »višeg« komandanta, dakle za majore i potpukovnike od 35—40 godina starosti, koja treba da odabere i pripremi oficire za dužnosti »viših« komandanata.

Centar za visoke vojne studije — prvi stepen ispitivanja kvaliteta — teoretski — za generale, sa 45—50 godina starosti za prelaz iz »višeg« u »visokog« komandanta.

Institut za visoke studije narodne odbrane — za visoke civilne i vojne rukovodioce, sa 50—55 godina starosti, kao priprema za najviša vojna rukovodeća mesta.

— Ovakva selekcija pretpostavlja dve krajnje starosne granice: od 40 i od 50 godina, kada oficir produžuje ili prekida svoj ugovor sa armijom; ako ima uslova, on nastavlja karijeru u armiji, ako ih nema, ipak je u mogućnosti, jer ima fakultetsko obrazovanje, da sa 40 pa i 50 godina starosti stvara drugu karijeru; najzad, on može da ode u penziju, ili u rezervu, ili da pređe u administrativnu ili tehničku službu u opštem državnom aparatu.

Pisac završava članak sa napomenom da ovo nije ni kompletan, ni definitivni predlog, ali da daje široku osnovu za diskusiju i razmatranje.

Pukovnik **Herman Teske**

PROBLEMI VOJNOG SAOBRAĆAJA U PROŠLOSTI I BUDUĆNOSTI¹⁾

Saobraćaj i transport oduvek su u ratu igrali vrlo značajnu ulogu. Preduzimanje i uspešno izvođenje taktičkih, operativnih ili strategijskih dejstava često je u velikoj meri zavisilo od raspoloživih saobraćajnih kapaciteta i njihovog efikasnog korišćenja. Do poraza brojno nadmoćnijih snaga u prošlim ratovima često je dolazilo usled zanemarivanja saobraćaja ili pogrešnih saobraćajnih proračuna. Da bi potkrepio iznete postavke o važnosti i ulozi saobraćaja u ratu, pisac iznosi brojne primere iz istorije ratova.

Tako naprimer ističe da su sredinom 19 veka uticaj saobraćaja na ratovodstvo i operativno planiranje i njihova međusobna zavisnost postali u tolikoj meri veliki da je, naprimer, strategijski razvoj protivničkih snaga bilo moguće proračunati iz njegovih železničkih planova, tj. iz pravaca železničkih pruga i njihove propusne moći (Moltke u Francusko-pruskom ratu 1870—1871).

U Prvom svetskom ratu ratovodstvo je došlo u još veću zavisnost od saobraćajnih činilaca i transporta na prvom mestu zbog toga što se rat vodio u svetskim razmerama i što su potrebe za ratnom tehnikom i materijalom narasle do ogromnih razmera. Ovo je, smatra pisac, s jedne strane uslovlilo dalji i brži razvoj transportnih sredstava i izduživanje kopnenih i pomorskih komunikacija, ali je, s druge strane, dovelo i do povećanja njihove ugroženosti. Usled toga je u ovom ratu borba za zaštitu sopstvenih, odnosno borba protiv neprijateljskih komunikacija, postala odlučujući činilac po ishod rata.

U Drugom svetskom ratu svi su se problemi iz prethodnog rata pojavili u još oštrijoj formi, pa je i pitanje saobraćaja bilo potencirano. Iako svi uočeni problemi nisu bili rešeni, a neki čak ni zahvaćeni saglasno ratnim iskustvima i novim uslovima, ipak je u ovom ratu borba protiv neprijateljskih i zaštita sopstvenih komunikacija dostigla kulminaciju (podmornički rat, borba za Suecki

kanal), stvorene su čitave vazdušne transportne flote, a železničkim i kopnenim komunikacijama izvršavani su transportni zadaci od strategisko-operativnog značaja.

Treba očekivati, zaključuje pisac, da će se budući rat voditi najmodernijim oruđima i u tom pogledu treba biti spreman za najnepovoljnije mogućnosti. Ovo, kao i totalnost rata, koja je u neprekidnom porastu, obavezuje ne samo vojne, naučne, tehničke i industrijske, već i saobraćajne eksperte na najžužu međusobnu saradnju i napore u rešavanju saobraćajnih problema i pronalaženju mogućnosti odbrane od neprijateljskog dejstva najjačim sredstvima. U ovom slučaju radi se o odbrani od dejstva nuklearnog naoružanja i sprečavanju njegovog uticaja na pokretljivost i snabdevanje borbених jedinica.

Pisac, u daljem izlaganju, ukazuje na osnovne probleme koje treba racionalno rešiti da bi vojni saobraćaj i transport uopšte mogli uspešno odgovoriti zahtevima savremenog rata i postati značajan vojni činilac. Svako transportno sredstvo (brod, kompozicija, vozilo, avion) od dragocene je važnosti u ratu. Zbog toga se ne sme nijednog časa dozvoliti da neko sredstvo ne bude pravilno i potpuno iskorišćeno. Da bi se ovo postiglo potrebna je solidna organizacija, koja će biti u mogućnosti da unapred spreči svako nepotrebno kretanje praznih transportnih sredstava, zagušivanje saobraćaja na komunikacijama, odnosno da reši sve saobraćajne probleme. Pored toga, sistemom organa za koordinaciju mora se obezbediti upravljanje saobraćajem na svakom komunikacionom pravcu, i to na celoj njegovoj dužini. Delokrug rada organa za koordinaciju obuhvata i pitanja pretovara, prenosa odgovornosti, obezbeđenja skladišnog prostora i dr. Koordinacija je naročito značajna na onim pravcima koji obuhvataju kopnene i pomorske komunikacije.

Drugi svetski rat ukazao je na potrebu za brzim pristaništima, odnosno brzim železničkim stanicama, tj. za pristaništima i stanicama koji će, savremenom organizacijom uređaja i mehanizovanjem pretovara, uz angažovanje što je moguće manje radne

¹⁾Militärische Transportprobleme in Vergangenheit und Zukunft, Oberst i. G. a. D. Hermann Teske, *Allgemeine Militärrundschau* (*Revue militaire générale*), Francuska, januar 1959.

snage, doprineti što većoj uštedi vremena. Ovo je potrebno iz tri razloga: da se što više skрати trajanje jedne ture, kako bi se povećavala efikasnost transportnih sredstava i nadoknadili gubici u sredstvima do kojih bi moglo doći; da se neprijatelju što kraće vreme izlože pogodni ciljevi za dejstvo; da se jedinicama doture potrebna borbeni i materijalna sredstva, čija je količina u stalnom porastu, odnosno da se i sa te strane doprinese pokretljivosti samih borbenih jedinica. U vezi s tim, u industriji, brodogradnji i kod željeznice treba ubuduće raditi sa više mašte i pronalazačkog dara na daljem usavršavanju saobraćaja i transportnih sredstava kako u organizacionom, tako i u tehničkom pogledu.

Mogućnost upotrebe oruđa sa ogromnom moći razaranja nalaže potrebu za raščlanjivanjem i decentralizacijom ukrcnih, pretovarnih i iskrčnih pristaništa i željezničkih čvorova. Danas se teži više ka tome da se, umesto relativno malog broja »super« luka, izgradi veći broj manjih ali osposobljenih pristaništa, sa svim potrebnim tehničkim uređajima za utovar i istovar, podzemnim skladišnim prostorima, odgovarajućim željezničkim priključcima itd. Sve se ovo odnosi i na željeznice, stim što je povećana potreba za obilaznim prugama, kao i za većim brojem ranžirnih i pretovarnih stanica. Pored toga, biće potreban veliki broj naftovoda, koji se na ugroženim rejonima moraju duboko ukopavati, kako bi se obezbedilo pogonsko gorivo bez koga se savremena armija ne može ni zamisliti.

Aktivna i pasivna odbrana kopnenih, pomorskih i vazdušnih komunikacija i objekata na njima jeste, po mišljenju pisca jedan od zajedničkih zadataka sva tri vida vojske, a ostvaruje se na različite načine (vatrom, tajnošću, promenama, zavaravanjem itd.). Ali o obezbeđenju vojnog saobraćaja i njegovih objekata moraju da misle i da na tome rade i civilni naučnici i tehničari, naročito u pogledu maskiranja značajnijih objekata i komunikacija, upotrebe veštačkih sredstava, organizovanja radiodezinformacija, onemogućivanja (ometanja) rada neprijateljskim radarima itd.

Pitanje zapremine i načina pakovanja materijalnih sredstava vrlo

je značajno za uštedu u transportnom prostoru. Upotrebom presovanih artikala i drugih koncentrata, naročito kod hrane — u cilju zadovoljavanja važnijih potreba fronta, dobija se dosta transportnog prostora. Pakovanje je značajno ne samo iz higijensko-praktičnih razloga, već i radi zaštite od radijacije.

Za brzu popunu gubitaka u transportnim sredstvima na morima, prugama, putevima i u vazduhu veoma je značajno standardizovanje tipova i njihova seriska proizvodnja, kao i razvijanje proizvodnih kapaciteta.

Raspoređivanje stručno osposobljenog osoblja na dužnosti na kojima će najbolje doći do izražaja njegova stručnost i iskustvo ima poseban značaj u saobraćajnoj službi. Za rad u saobraćaju nije dovoljna samo volja, nego je neophodno i solidno stručno znanje i iskustvo. Zbog toga, smatra pisac, treba još za vreme mira stvarati odgovarajuće stručni kadar koji treba da se sastoji od specijalista za saobraćaj na zemlji, moru i vazduhu, kao i od specijalista za naftovode, za zaštitu komunikacija i objekata na njima od dejstva nuklearnih oruđa, za proizvodnju koncentrata hrane, za pakovanje itd.

S obzirom na ulogu saobraćaja i njegov značaj u vođenju rata, neophodno je da se ubuduće pri planiranju neke operacije poče prvenstveno od toga da li su saobraćajni kapaciteti dovoljni da bi se nameravana dejstva mogla uspešno izvesti. Ovo nameće potrebu uske saradnje između operativnih i saobraćajnih organa pri planiranju borbenih dejstava. Zanemarivanje ovog principa moglo bi imati veoma teške posledice, kao što je to bio slučaj u Korejskom ratu.

Zaključujući svoja izlaganja, pisac ističe da će izvođenje borbenih dejstava u budućnosti biti moguće samo u tom slučaju ako saobraćajna služba bude obezbedila pokretljivost borbenih snaga, kao i njihovo uredno snabdevanje ratnom tehnikom i materijalnim sredstvima. Pri tome neće biti dovoljno da saobraćajna služba savršeno funkcioniše samo u organizacionom pogledu, nego i da se njeno funkcionisanje obezbedi od neprijateljskih dejstava.